

"Binaenaleyh, kudret-i ezeliyenin bir lem'ası kudretin hâsiyetine mâlik olduğundan, esbabın binler lem'asından ve esbabın sultanından daha tesirlidir. Çünkü bunda tecezzî ve inkısam vardır, kudret-i ezeliyede ise yoktur." cümlelerinin izahı nasıldır?

Allah'ın kudreti ezeli ve ebedi olduğu için, **Allah'ın kudretinde derece ve mertebe yoktur.** Bu yüzden bir zerre ile bir güneş Allah'ın kudreti karşısında eşittir. Yani zerreye hangi kudret iş yaptırıyor ise, güneş için de aynı kudret iş yaptırır. Aralarında artma ve eksilme diye bir şey yoktur. **"Allah, zerre için az bir kudret sarf ederken, güneş için çok kudret sarf etti."** demek, yanlış olur. Bu Allah'ın kudretine mertebe ve derece vermek olur ki, batıldır.

Üstat bu manayı akla yaklaştırmak için, **"Kudretin bir pırıltısı ile kudret-i ezeli arasında fark yoktur."** diyor. Faraza Allah'ın kudretinden bir pırıltı olsa, bütün sebeplerden daha kudretli ve tesirlidir. Zira Allah'ın kudretinden bir pırıltı ile kudret-i ezeli arasında hiçbir fark yoktur.

Bir asker ile bir ordu arasında fark yoktur. Zira asker ile ordu, askerlik itibari ile bir bütün gibidir. Aralarında ayrılık, gayrilik yoktur. Bir asker orduya istinat ettiği için, ordu kadar bir güce sahip olur ve ordunun yapacağı işleri o da yapar.

İnsanların ve sebeplerin kudreti sonlu ve kayıtlı olmasından dolayı, kudretlerinde mertebe ve derece vardır. Bunların yapabilecekleri işler kayıtlı ve sınırlıdır. Bir insan kudretinin yapacağı işler, ancak kudreti nispetindedir. Yüz kiloyu kaldırırken, bir tonu kaldıramaz. Ama Allah'ın kudretinde sınır ve kayıt olmadığı için, bir gram ile bir ton ona müsavidir...